

Eleştirel Okuma Becerisinin Geliştirilmesinde Hikâye Anlatma Yönteminin Kullanımı: Öğretim Deneyi Uygulaması

Ş. Dilek Belet*

Özet

İlköğretim Türkçe dersinde eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Öğretim deneyi deseninin kullanıldığı çalışmada katılımcılar, tipik durum örnekleme, iç örnekleme ve ölçüt örneklemeden yararlanılarak belirlenmiştir. Uygulama süreci altı hafta devam eden araştırma verileri, klinik görüşme, uygulama sürecini yansıtan video kayıtları ve doküman incelemesi yoluyla elde edilmiş, verilerin analizinde ise betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmada Türkçe dersinde hikâye anlatma yönteminin derse etkin katılıma ve eğlenerek öğrenmeye katkı sağladığı gibi öğrencilerin eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte araştırma sonucunda günlük yaşamı yansıtan gazete haberleri ve TV programları gibi materyalleri de kullanarak yeni araştırmalar desenleme ve eleştirel okuma sürecinin son aşaması olarak ifade edilen sosyal eylemleri gerçekleştirmeye yönelik yeni araştırmaların desenlenmesi önerileri getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Türkçe dersi, eleştirel okuma, hikâye anlatma yöntemi, ilköğretim.

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü / Eskişehir
sdbelet@anadolu.edu.tr

Giriş

Eleştirel okuma Freire'nin eleştirel kuramı ile pedagojik uygulamalarına dayanır (Hoddy 2008: 13). Alanyazında sosyal yapılandırmacılıkla da ilişkilendirilen (Vygotsky 1990: 48-54) eleştirel okuma, 1980'li yıllarda, başarılı olmanın temel koşulunun iyi okuma olmasına karşın bunun yeterli olmadığı, uzun vadede eleştirel okuma becerisinin kazandırılmasının gerekli olduğu görüşüyle ortaya çıkmıştır (McDonald vd. 2006: 1). Eleştirel bilinçlilik, eleştirel düşünme, eleştirel pedagoji, eleştirel dil farkındalığı gibi terimlerle örtüşen ya da bir arada kullanılan eleştirel okuma, okunan metin üzerine muhakeme yapma, çıkarımlarda bulunma, olaylar ve fikirler arasındaki farkı ayırt etme, yazarın niyeti ve bakış açısını anlama yeteneğidir. Eleştirel okuryazarlığın felsefesi metinlerin tarafsız olmadığına, tüm metinlerin doğal olarak ideolojik olduğuna, yazarın bakış açısı ve düşüncelerini yansıttığı anlayışına dayanır (Hoody 2008: 13-14).

İlköğretim Türkçe dersi öğretim programında da kazandırılması öngörülen eleştirel okuryazarlığı geliştirmeye yönelik, öğretmenlerin sınıflarında kullanabilecekleri tek bir yöntem olmamasına karşın ilgili alanyazında hikâye anlatma yönteminin eleştirel okumanın kazandırılmasında etkili bir araç olduğu vurgulanmaktadır (Gaber-Katz 1999: 1). Bu yöntem, ilköğretimde öğretim programlarıyla doğrudan ilişkili olarak kullanılabilmesiyle de, eleştirel okumanın kazandırılmasında güçlü ve kullanışlı bir araç olarak tanımlanmaktadır (Tsou vd. 2006: 17-18). Hikâyelerin eleştirel okuryazarlık uygulamalarında kullanılmasının kökleri, sözel tarih geleneğinde, Freire gibi eğitimcilerin, eleştirel kuram ve eleştirel pedagojisinde, öğrenen merkezli eğitimi temel alan çağdaş dil öğretim kuramlarında bulunmaktadır. Hikâye anlatma etkinlikleriyle öğrenciler, hikâyelerdeki olay örgüsünü nasıl anlamlandıracaklarını öğrenirler. Hikâyelerdeki kahramanları tanımlamakla kalmazlar, kendi kahramanlarını da yaratırlar. Bu süreçte düşünme becerilerini daha yüksek düzeyde kullanır duruma gelirler. Hikâye anlatma becerileri geliştikçe öğrenmelerinin bilişsel olarak daha fazla farkında olur ve sosyal etkileşimlerle yeni bilgileri yapılandırma da bu bilgilerini kullanırlar (Palmer vd. 2001: 199-204).

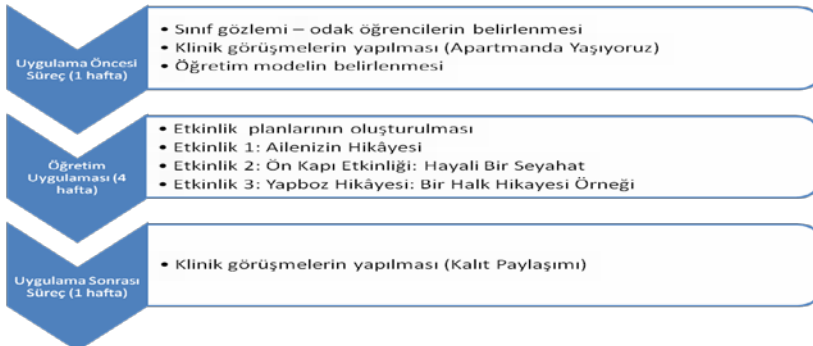
Günümüz dünyasının çoklu uyarıcıları göz önüne alındığında bireylere verilen iletileri, iletinin sunulduğu biçimin ötesinde, eleştirel bir bakış açısıyla ve önyargılardan uzak değerlendirmenin gerekliliği eleştirel okuma becerisinin kazandırılmasına duyulan gereksinimi ortaya koymaktadır. Alanyazında eleştirel okumaya duyulan bu gereksinime karşın yapılan araştırmaların ağırlıklı olarak var olan durumu belirlemeye yönelik çalışmalar olduğu, oysa öğrencilerin eleştirel okuma becerisini geliştirmeye yönelik araştırmalara da gereksinim duyulduğu vurgulanmaktadır (Sadioğlu vd. 2008: 821). Bu gereksinimi karşı-

lamak için Türkçe derslerinde hikâyelerin çözümlenmesi, bu süreçte öğrencilerin kendi fikirlerini ortaya koymaları; sınıf tartışmaları yoluyla metinlere eleştirel bir gözle bakılmasının sağlanabileceği ve hikâye anlatma yönteminin de bir araç olabileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, Türkçe dersinde ilköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin etkisini belirlemektir. Bu amaca bağlı olarak çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır: Türkçe dersinde hikâye anlatma yöntemi nasıl kullanılır? Hikâye anlatma yönteminin öğrencilerin eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine etkisi nedir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan öğretim deneyi modeliyle gerçekleştirilmiştir. Piaget'in klinik görüşmesinden türetilen öğretim deneyi, sınıf içinde yeni bir uygulamaya bağlı olarak öğrencilerin bilişsel yapılarındaki değişimin hangi teknikten ya da uygulamadan kaynaklandığının analiz edilmesine ve sınıf ortamında öğrencilerin grup içindeki performanslarını belirlemeye dayalı bir modeldir (Engelhardt vd. 2008: 1-3). Bu çalışmada kullanılan model, eleştirel okumanın geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin kullanılmasına dayanır. Araştırma modelinin ikinci ögesi öğretimdir. Araştırmanın öğretim boyutunda hikâye anlatma yöntemi uygulamasına dayalı sınıf içi etkinliklerin tümü, öğrencilerin eleştirel okumaya dönük bilgi yapılarındaki değişimi belirlemek için video aracılığıyla kayıt altına alınmıştır. Öğretim deneyinin üçüncü ögesi derinlemesine görüşmelerdir. Bu ögeye yönelik olarak da araştırmanın uygulama sürecinin başında ve sonunda klinik görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın deseni ve problemi doğrultusunda, 26 Nisan 2010-14 Haziran 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen araştırma süreci şöyledir:

Araştırmanın Katılımcıları

Araştırmanın katılımcılarının belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örneklemesinden yararlanılmıştır. Araştırma Eskişehir il merkezinde bulunan bir ilköğretim okulunun 5-A sınıfında, tüm sınıf boyutunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilköğretim beşinci sınıfta gerçekleştirilmesinin nedeni eleştirel okuma becerisinin kazandırılmasında bu yaş döneminin uygun olmasıdır. Ancak görüşme ve doküman incelemesi ile verilerin toplanmasında iç örneklemeden yararlanılmıştır. Bu amaçla araştırma için önemli olabilecek verilerin seçimi yoluna gidilmiştir. İç örnekleme belirlemede ise ölçüt örneklemeden yararlanılmıştır. Ölçüt örneklemede önceden hazırlanmış bir dizi ölçüt kullanılabileceği gibi ölçütler araştırmacı tarafından da geliştirilebilir (Yıldırım vd. 2005: 112). Bu araştırmada araştırmacı tarafından belirlenen temel ölçüt, öğrencilerin eleştirel okuma düzeylerinin orta ve ortanın altında olmasıdır. Bu doğrultuda uygulama tüm sınıfta yapılmış, sınıf tartışmalarına tüm öğrenciler katılmış, ancak görüşmeler sadece odak olarak belirlenen 6 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle araştırmanın sınıf tartışmalarına dayalı verileri tüm sınıftan toplanırken diğer verileri uygulama süreci başlamadan önce sınıf gözlemi yoluyla düşük eleştirel okuma becerisine sahip oldukları belirlenen odak öğrencilerden toplanmıştır. Odak öğrenciler, verilerin toplanması aşamasında açıklanan alanyazında eleştirel okuma becerisi olarak tanımlanan maddeleri sınıf gözlemi süresince gösterme-göstermeme durumuna göre belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanmasına yönelik öncelikle alanyazın taraması sonucunda öğrencilere eleştirel okuma becerilerini kazandırmaya yönelik sorular ve bu soruların bir metni okurken alışkanlık haline getirilerek sorulmasına yönelik stratejiler belirlenmiştir. Bu süreçte alanda eleştirel okumaya dönük yerli ve yabancı kaynaklarda belirtilen eleştirel okuma göstergesi olarak ifade edilen maddeler toplanmış, alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuş, sınıf tartışmalarına, dokümanlara ve klinik görüşmelere ışık tutacak eleştirel okumayı açıklayan beceriler tanımlanmıştır. Bu doğrultuda öğrencilerde gözlemlenecek eleştirel okumayı kazandırmaya yönelik beceriler, stratejiler ve bir metni eleştirel okuma durumunu belirlemeye yönelik sorular aşağıdaki biçimde belirlenmiştir:

Beceri Strateji Eleştirel okurun metinle ilgili soracağı sorular

İletiyi bulma / Yansıyan ve yansıtılma belirleme	<ul style="list-style-type: none"> • Kaynağı göz önünde bulundurur. • Ne söylendiğine dikkat eder. • Varsayımları ve çıkarımları görür. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bu ne tür bir yayındır? • Yazar kime yönelik olarak yazıyor? • Bu metin ne anlatmaktadır? • Metnin mesajı nedir? • Yazar neye inanmamı ya da hangi konuda düşüncesini paylaşmamı istiyor? • Yazar, neyin doğru olduğunu varsayımıştır? Bu varsayımlardan herhangi biri ifade edilmiş mi, edilmemiş mi? • Belli bir ifade, kastedilen anlamı için bağlama dayanıyor mu? Yazar, neyi ima ediyor?
İletiyi açma ve geliştirme yollarının tanıma	<ul style="list-style-type: none"> • Yer, zaman, kişiler, neden sonuç ilişkileri belirlenir. • Olay örgüsü görülür. • Olay örgüsü irdelenir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yazar, gerçekten de söylediğini düşündüğüm şeyi söyledi mi? • Hikâyenin olay örgüsünde boşluklar var mı? • Yazının ifadelerinde tutarsızlık var mı? • Bu çelişkiyi nasıl bulabiliriz?
Karşılaştırma-kamıt gösterme	<ul style="list-style-type: none"> • Niyeti, tutumu, tavrı ve önyargıları fark eder. • Düşünceleri tartışır. • Konuya ilişkin görüşlerini ifade ederken kamıt gösterir. • Metinde ifade edilen görüşleri destekleyen ve desteklemeyen görüşlerini açıklarken nedenlerini ortaya koyar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yazar, neden bunu yazıyor? Gerekçesi, amacı ne? • Yazının tutumu, tavrı, önyargıları nedir? • Yazar, söylediği şeyi mi demek istiyor? Ya da söylemek istediği şeyi, dolaylı bir biçimde mizah, hiciv, ironi, ya da alay yoluyla mı ifade ediyor? • Yazının kelimeleri, olduğu gibi mi alınmış? Ya da kullandığı kelimeler, argo, deyim ya da mecaz mı? • Yazının hangi ifadeleri gerçekleri yansıtıyor? Hangileri fikirlerini yansıtıyor? • Yazar, duygusal olarak mı yazıyor? Duygusallığı kullanıyor mu? Korkularının etkisinde mi? • Yazının görüşlerine katıldığını ve katılmadığını yönler nelerdir? Neden? • Yazar, ifadelerinden hangisini destekliyor? Hangilerini desteklememiş görünüyor? • Yazar, hangi sonuçları çıkarıyor? Yazının çıkardığı sonuçlardan hangisi doğrulanıyor, hangileri doğrulanmıyor?
Değerlendirme	<ul style="list-style-type: none"> • Metnin ne kadar tutarlı olduğunu nedenleriyle açıklar. • Metni yeniden yazmak istese neleri değiştireceğini nedenleriyle açıklar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bu metin ne kadar iyiydi? Neden? • Bu metni yeniden yazsaydınız neleri değiştirirdiniz? Neden? • Metin hangi konularda ilgimi çekti? Neden?
Diğer metinlerle ve günlük yaşamla karşılaştırma	<ul style="list-style-type: none"> • Metinde söz edilen konuların günlük yaşamla ilişkisini kurar. • Metnin daha önce okuduğu metinlerle ilişkisini kurar. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bu parçayı okumadan önceki halime göre neler kazandım? • Bu metinde anlatılanların günlük yaşamımla ilişkisi nedir? • Bu metinde sözü edilenlerle okuduğum diğer metinlerin ilişkisi nedir?

Eleştirel okuma becerilerini kazandırmaya yönelik sorular belirlendikten sonra, eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesi amacıyla kullanılacak hikâyeye anlatma yöntemini uygulamaya yönelik etkinlikler belirlenmiştir. Bu aşamada alanyazın taraması doğrultusunda üç temel etkinlik oluşturulmuştur. Etkinliklerden ilki; “Ailenizin Hikâyesi” etkinliğidir. Bu etkinlikte bireysel olarak öğrencilerden ailelerinin (büyükanne, büyükbaba ya da kendi anne ve babalarının) geçmiş yaşamlarına ilişkin (kent yaşamı, ulaşım, çocukluk yılları gibi) olayları önce dinlemeleri ve dinlediklerini bir hikâyeye biçimine dönüştürerek yazmaları istenmiştir. Öğrenciler destekleyici resimler de getirerek hikâyelerini sınıfta anlatmışlardır. İkinci etkinlik “Ön Kapı (Hayali Bir Seyahat)” etkinliğidir. Bu etkinlikte öğrenciler sınıfta birer çift olarak çalışmışlardır. Öncelikle öğrencilere araştırmacı tarafından oluşturulan yarım bırakılmış “Teneke Kutu” hikâyesi anlatılmıştır. Bu etkinlikte, birlikte çalışan öğrencilerden biri evin içinde saklanmış olan teneke kutudaki hazineyi, evin içini, kutunun saklı olduğu yeri ve o kutuyu getirmenin neden önemli olduğunu anlatan bir hikâyeye oluşturmuş ve hikâyeyi sınıfla paylaşmıştır. Üçüncü etkinlik ise “Yapboz Hikâyesi”dir (Halk Hikâyesi Örneği). Bu etkinlikte araştırmacı Çökertme Türküsü’nün hikâyesini öğrenci düzeyine göre yeniden yazmıştır. Sınıftaki öğrenciler üçer kişiden oluşan yedi gruba, hikâyeye de grup sayısına göre parçalara ayrılmıştır. Gruplar kendilerine verilen parçaları yeniden yazarak sınıfın yeni hikâyesini oluşturmuş ve anlatmışlardır. Yapılan üç etkinlik sonunda sınıf tartışmaları yoluyla öğrencilerin metinleri sorgulamaları sağlanmıştır. Araştırma için oluşturulan etkinlik planlarındaki hikâyeye anlatma yönteminin örnekleri <http://www.storyarts.org/lessonplans/lessonideas/index.html> adresinden yararlanılarak hazırlanmıştır (Erişim tarihi: 08.04.2010).

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları; video kayıtları, klinik görüşme ve doküman incelemesidir:

Video kayıtları: Türkçe dersinde eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik hikâyeye anlatma yönteminin kullanımına dayalı öğretim etkinlikleri her derste video aracılığıyla kaydedilmiştir. Bu kayıtlarla derslerde sınıf içi etkileşimin, tartışmaların ve öğretim sürecinde gerçekleştiren etkinliklerin daha sonra gözlenmesi ile araştırma verilerinin oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Uygulama sürecinde her etkinliğin bitiminde video kayıtlarının genel dökümleri yoluyla makro analizleri yapılmıştır. Mikro analizler ise araştırmadan elde edilen diğer verilerle bir arada ele alınmış ve uygulama sürecinin sonunda gerçekleştirilmiştir.

Klinik görüşme: İlköğretimden yükseköğretime kadar kullanılan klinik görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme formatında olmakla birlikte, bağlamın, çeşitli görevlerin ve soruların önceden planlandığı, öğrencilerin düşüncelerinin derinlemesine incelenmeye çalışıldığı ve katılımcılarla etkileşime girilen bir görüşme türüdür (Engelhardt vd. 2003: 1). Klinik görüşmeler, problem çözme yoluyla bireylerin davranışlarını gözlemlemeyle, gözlemlerden yola çıkarak öğrencilerin olası problemleri anlamalarını, bilgi yapılarını, bilişsel süreçlerini ve bu süreçte meydana gelen duyuşsal değişiklikler hakkında sonuç çıkarmaya yönelik olarak gerçekleştirilir (Goldin 1998: 40-62). Bu çalışmada eleştirel okuma düzeylerini belirlemeyle, öğrencilerin okuma sırasındaki bilgi yapılarını ve bilişsel süreçlerini daha derinlemesine ortaya çıkarmak amacıyla klinik görüşme kullanılmıştır. Bu süreçte odak öğrencilere uygulama sürecinin başında “Apartmanda Yaşıyoruz” uygulama sonunda ise “Kalıt Paylaşımı” adlı metin verilmiştir. Eleştirel okumaya yönelik belirlenen soruların yanı sıra öğrencilere “Neden öyle düşündün?” “Nasıl bu kanıya vardın?”, “Peki, farklı biçimde düşünebilir miydin?” gibi sorular sorularak ve öğrencilerle etkileşime girilerek eleştirel okumaya dönük hangi stratejileri kullandıklarına ve süreçteki bilişsel durumlarına ilişkin derinlemesine bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Odak öğrencilerle ses kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilen klinik görüşmeler yaklaşık 25-35 dakika sürmüştür.

Doküman incelemesi: Öğrencilerin Türkçe dersinde ürettikleri hikâyeler ürün dosyalarında toplanmış ve bu dosyalar veri setinin bir parçası olarak kullanılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırma verilerinin çözümlemesinde betimsel çözümlemeden yararlanılmıştır. Verilerin çözümlemesi sürecinde gerçekleştirilen işlemlerin sırası şöyledir (Yıldırım ve Şimşek 2005: 224):

- *Verilerin dökümü:* Veri döküm formlarına video kayıtlarından elde edilen verilerin dökümü yapılmış ve her bir satıra numara verilerek araştırmacı yorumu bölümüne ilgili yorumlar yazılmıştır. Ses kayıtlarının dökümleri de aynı biçimde görüşme formlarına yazılmıştır. Bu sürecin sonunda tüm dökümler bir uzmana verilerek veri dökümünün doğruluğu sağlanmıştır.
- *Kodlama anahtarının oluşturulması ve verilerin kodlanması:* Bu aşamada, elde edilen tüm verilerin okunmasına, düzenlenmesine ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesine çalışılmıştır. Böylece araştırma veri-

lerinin hangi temalar altında toplanacağı belirlenmiştir. Araştırmada video kayıtlarından ve klinik görüşmelerden elde edilen veriler, araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve oluşturulan temalarda görüş birliği sağlanmıştır.

- *Kodlamaların karşılaştırılması ve güvenilirlik:* Kodlama süreci araştırmacı ve alan uzmanı tarafından birbirlerinden bağımsız olarak gerçekleştirildikten sonra araştırmacı ve alan uzmanı bir araya gelerek yapmış oldukları analizleri karşılaştırmış, görüş birliği ve görüş ayrılığı olan maddeler belirlenmiştir. Ayrıca, nitel araştırmaların geçerlik ve güvenilirliğini artırmaya yönelik yapılabilecek farklı uygulamalardan biri de veri çeşitlemesidir (Denzin ve Lincoln, 2005: 832). Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla farklı veri toplama araçları (video kayıtları, doküman incelemesi ve klinik görüşme) kullanılmıştır. Ayrıca verilerin çözümlenmesi araştırmacı ve iki alan uzmanıyla birlikte yapılarak veriler başka araştırmacıların denetimine sunulmuştur.
- *Bulguların tanımlanması ve yorumlanması:* Bu aşama tüm verilerin araştırma soruları doğrultusunda ele alınarak belirlendiği, bulguların aktarıldığı, açıklandığı ve anlamlandırıldığı aşamadır. Araştırmanın bulguları doğrudan alıntılarla sunulmuş ve farklı araştırma bulgularıyla ilişkilendirilerek yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorumları

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular “Türkçe dersinde hikâye anlatma yönteminin kullanılmasına ilişkin bulgular” ve “Türkçe dersinde eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin etkisine ilişkin bulgular” olmak üzere iki ana temada toplanmış ve sunulmuştur.

Türkçe Dersinde Hikâye Anlatma Yönteminin Kullanılmasına İlişkin Bulgular

“Türkçe dersinde hikâye anlatma yöntemi nasıl kullanılır?” sorusunun yanıtı, uygulama süreci öncesinde hazırlanan ders planları ve sınıf uygulamaları sırasındaki video kayıtlarının analiziyle elde edilen bulgular temel alınarak sunulmuştur. Araştırmanın ilk sorusu kapsamında Türkçe dersinde gerçekleştirilen üç hikâye anlatma etkinliğinin tamamı yerine, uygulama sürecini temsili olarak yansıtan “Ailenizin Hikâyesi” etkinliğine yönelik bulgular verilmiştir. Ayrıca, uygulamanın gerçekçi bir biçimde yansıtılabilmesi için sınıf içi etkileşimlerden alıntılar yapılmıştır. Araştırmada gözlem sürecinin tamamlanması, ilk klinik görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve

etkinlik planlarının oluşturulması aşamalarının tamamlanmasından sonra 03.05.2010 tarihinde uygulama süreci “Ailenizin Hikâyesi” etkinliğiyle başlamış, birinci etkinlik 10.05.2010 tarihine kadar toplam sekiz ders saati sürmüştür. Sürecin işleyişine ilişkin bulgular; öğretim süreci, öğrencilerin yazdıkları hikâye örnekleri ve hikâyelerin sunumları sonrasında gerçekleştirilen sınıf tartışmalarına dayalı olarak aşağıda açıklanmıştır.

Etkinlik planı doğrultusunda öncelikle öğrencilere, ailelerinin geçmişteki yaşamlarıyla ilgili bir hikâyeyi dinlemeleri, daha sonra bu hikâyeyi yazmaları ve bu hikâyeyle ilgili resimlerle birlikte sınıfa getirmeleri istenmiştir. Öncelikle öğrencilerin yazdıkları hikâyelerin konuları, kahramanları yer ve zamanın neler olduğu konularında konuşularak öğrencilerin hikâyelere ilişkin ön bilgileri harekete geçirilmiştir. Bu süreçte yapılan konuşmaların bir kısmı aşağıda verilmiştir:

Öğretmen: Evet çocuklar yazdığımız hikâyelerde neler var biraz açıkla mısınız?

Berke: Babamın geçmişte, işte mahallelerinde nasıl iletişim kurduklarını anlattım. Haberleşirken yaşadıkları sıkıntıları belirttim.

Öğretmen: Konuştun mu bunun için büyüklerinle?

Berke: Evet. Hafta sonu babamla konuştuk. Onun anlattıklarını buraya not aldım. Buraya da hikâyesini yazdım. (Bu sırada bloknot biçiminde bir defteri gösterdi)...

Öğretmen: Peki başka neler var hikâyelerinizde, kişileri var mı? Hikâyesinde kişileri olmayan var mı?

Sınıf: Kişilerimiz var öğretmenim. Olaylar onların başından geçiyor.

Ceren: Benim hikâyemde anne babamın çocukluğunda boş zamanlarında neler yaptıklarıyla ilgili. Gaye'nin hikâyesi anne babasının evlenmeleriyle ilgiliydi. Yani bir olay ya da durum var.

Elif: Olayın geçtiği yer var.

Afra: Zaman var.

Berkay: 5N 1K var, kısaca değil mi?

İrem: Ana fikir var.

Hikâyelerin temel öğeleri üzerine gerçekleştirilen konuşmalar sırasında, öğrenciler hikâyelerinden yola çıkarak, ana ve yardımcı karakterlerin kimler olduğunu, bu karakterlerin hikâyelerindeki işlevlerini, hikâyelerin konularının günlük yaşamdan olabileceğini, hikâyelerin birden fazla yerde geçebileceğini, hikâye ve roman arasındaki farklılıkları, zamanın bir hikâyede neden önemli olduğu konularında görüşlerini belirtmişlerdir. Bu süreç tamamlandıktan sonra öğretmenin sınıfa getirdiği hikâye ile görsel okuma, dinleme ve

okuma etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler sırasında öğrencilerin, hikâyelerin öğelerine ilişkin bilgilerini pekiştirmelerinin yanı sıra, eleştirel okuma sürecinin parçası olan stratejilerin neler olduğu ve nasıl kullanılacağı konusunda bilgiler verilmiş ve süreç buna göre yürütülmüştür. Etkinliklerin tümü öğrencilerin gerçekleştirdikleri hikâye anlatma etkinliklerinde de yer aldığı için öğrenci etkinlikleri temel alınarak aşağıda açıklanmıştır. Bu aşamadan sonra öğrenciler hikâyelerini sınıfta anlatmaya başlamış ve hikâyelerle ilgili sınıf tartışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte yapılan konuşmaların bir kısmı, öğrenci hikâyelerinden örnekler ve hikâyeler hakkında gerçekleştirilen sınıf tartışmaları aşağıda verilmiştir:

Sınıfta ilk olarak Gaye hikâyesini anlatır. Gaye hikâyesine başlamadan önce arkadaşlarına sınıfa getirdiği resimleri gösterir.

Öğretmen: Gayenin hikâyesinin konusu hakkında tahminlerde bulunabilir misiniz?

İrem: Annesiyle babasının nasıl evlendikleri ile ilgili.

Berke: Düğün.

Öğretmen: Annesiyle babası olduğunu resme bakarak mı anladınız? Yoksa önceki bilgilerinize bakarak mı?

Sınıf: İkisi de.

Öğretmen: Açıklar mısınız bana? Peki resimlerde neler görüyorsunuz?

Ömer : Evlenen kişiler var.

Ceren: Evlilik fotoğrafı bu. Annesiyle babasının düğünden önceki ya da sonraki fotoğrafları.

Öğretmen: Nereden anlıyoruz.

Ceren: Kıyafetlerine bakıyorum. Gelinlik ve damatlık var üzerlerinde. Evde olduklarına göre ve saçları yapılmış gelin kuaföre gitmiş o yüzden ya düğünden önce ya düğünden sonra diyorum.

Görsel okuma etkinliği sonrasında Gaye hikâyesini anlatır (07.05.2010).

Afra: benim hikâyemin adı "Şimdiki Gençler". Ben hikâyemi babaannem anlatıyormuş gibi anlatacağım... Şimdiki gençler çok şanslı. Bizim zamanımızda nerede öyle internet minternet. Biz zamanımızı ip atlayarak saklambaç oynayarak geçirdik. Oysa siz... Oynamak deyince aklıma oyuncaklarım geldi. Küçükken bir bez bebeğim vardı. Bebeğimi kendim uğraşarak yapmıştım. Bebeğimle oynuyor bebeğimle yatıyordum. Ona bir şey olacak diye çok korkuyordum. Oysa sizin şimdi çok farklı oyuncaklarınız var. Benim birde ağabeyim vardı. Oda arkadaşlarıyla misket oynuyordu. Benden bir şey yapmamı istediğinde hemen yapardım. Oysa siz bizim sözümüzü dinlemiyorsunuz. Yani demek istediğim sizin zamanınızla bizim zamanımız çok farklı. Sahip olduğunuz her şeyin kıymetini bilin.

Afra'nın hikâyesi tamamlandıktan sonra kişileri, konusu, yer ve zaman öğeleri üzerine konuşulur. Hikâyesine ilişkin sınıfta gerçekleştirilen konuşmalar ve sorgulamaların bir kısmı aşağıda verilmiştir (10.05.2010):

Öğretmen: Afra'nın hikâyesinde kızların ve erkeklerin oynadığı oyunlar arasında farklılıklar var mı?

Çağla: Evet babaannesi bezden bebek yapıp oynamış kardeşi ise misket oynamış. Elif: Eskiden kızlar ip atlarmış denir, ama Afra'nın hikâyesinde kızlar ve erkekler athıyorlar. Mesela Seray dedi ya babası teneke araba ile oynamış, kızlar eskiden arabalarla oynamazmış. (...)

Öğretmen: Peki siz kızların ve erkeklerin oyunlarının ayrı olmasını nasıl buluyorsunuz?

Barış: Bence herkes birlikte oyun oynayabilir.

Ömer: Örneğin Amerika da erkekler Amerikan futbolu oynuyorlar ama kızlar onu oynayamayabilir.

Öğretmen: Peki Ömer'le aynı fikirde olanlar ve olmayanlar fikirlerini nedenleriyle açıklasınlar

Berke: Ben Ömer'le aynı fikirdeyim. Çünkü bu oyunda gelen geçen birbirine dirsek atıyor üstüne çıkıyor. Orda bir kız zarar görür. Erkeklerin tırnağı kopsa bir şey olmaz. Ama kızların olsa telaşa kapılıyorlar. (...)

Çağla: Ben Ömer'in görüşüne katılmıyorum. Kızlar futbol oynayabilir. Biz de oynarken erkekler gibi birbirimize vurmaktan oynarız. İlla birbirimize vurarak oynamamız gerekmiyor.

Hikâyelere ilişkin sorgulamalar tamamlandıktan ve günlük yaşamla eleştirel okuma arasında ilişki kurulduktan sonra yazma etkinliğine geçilmiştir. Öğretmen rehberliğinde gruplar hikâyelerini yazmışlardır. Yazma sürecinin aşamaları tamamlandıktan sonra bu hikâyeler üzerinden yeni sorgulamalar gerçekleştirilmiştir.

Yapılan ilk etkinlik sonunda öğrencilerin hikâye öğelerini ön bilgilerini de kullanarak belirledikleri ve kendi hikâyelerinde kullandıkları (örn: Afra'nın hikâyesi: *kişi, yer, zaman, olay*) görülmektedir. Türkçe dersinin öğrenme öğretme sürecinde hikâye anlatma yönteminin etkili biçimde kullanıldığı ve bu süreçte öğrencilerin sınıf içi etkileşimlerinin artarak derse daha etkin katılım gösterdikleri söylenebilir. Ayrıca hikâye anlatma yöntemiyle gerçekleştirilen Türkçe dersinde, ilk etkinlikten başlayarak öğrencilerin sınıf tartışmalarında eleştirel okumaya dönük stratejileri kullanmaya başladıkları, konuşmaları dinlerken not aldıkları, başkalarının görüşlerine katılıp katılmadıklarını, katılma ve katılmama nedenlerini açıkladıkları dikkat çekmektedir (örn: *Ben Ömer'in görüşüne katılmıyorum*). Tüm bunlara ek olarak öğrencilerin günlük

yaşama ilişkilendirmelerde buldukları (örn: *Örneğin Amerika da erkekler Amerikan futbolu oynuyorlar ama kızlar onu oynayamayabilir.*), görüşlerini açıklarken kanıtlar göstermeye özen gösterdikleri ve farklı görüşler karşısında kimi zamanlarda ikna olduklarını ifade ettikleri de görülmektedir.

Türkçe Dersinde Eleştirel Okuma Becerisinin Geliştirilmesinde Hikâye Anlatma Yönteminin Etkisine İlişkin Bulgular

Türkçe dersinde eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin etkisine ilişkin bulgular teması “uygulama öncesine yönelik bulgular” ve “uygulama sürecine ilişkin bulgular” olmak üzere iki alt temada toplanmıştır.

Uygulama Öncesine Yönelik Bulgular

Araştırmacı 03.05.2010 tarihinde uygulamaya başlamadan önce klinik görüşmeler ve sınıf gözlemleri yoluyla öğrencilerin eleştirel okuma becerilerini ve eleştirel okumaya dönük stratejileri kullanıp kullanmadıklarını belirlemeye çalışmıştır. Bu sürece yönelik gerçekleştirilen konuşmaların bir kısmı eleştirel okuma becerileri temel alınarak şöyle ifade edilebilir:

İletiyi bulma, yansıyan ve yansıtılanı belirleme

Öğretmen: Parçada neler anlatılmak isteniyor genel hatlarıyla?

Afra: Parçada bize, biz bir toplumun apartmanda yaşıyoruz mesela. Orada herkesi rahatsızlık etmeyecek şekilde yaşamamız gerekiyor. Kimsenin rahatını bozmaya-cağız. Kimsenin rahatını bozmamamız gerektiğinden söz ediyor. Kimseye rahatsızlık hissettirmemeliyiz. Herkese şey, nasıl diyeyim yani, herkes rahat bir biçimde yaşamalı. Bir toplumda yaşıyorsak, herkes kurallarına göre davranmalı, herkese saygı duymalı, onların kararlarına saygı duymalı, hoşgörülü olmalı böyle yani.

Öğretmen: Parça yazarın kişisel görüşlerine mi dayalı yoksa gerçek bir olaya mı?

Elif: Her ikisi de var.

Öğretmen: Nerelerde kendi görüşleri, nerelerde gerçekler var? Neden bunu düşündün?

Elif: Aile yani içinde konuşuyorlar, o gerçek olabilir. Yani azıcık kendi görüşünü katmış.

Öğretmen: Nerelerde katmış mesela bana örnek verir misin?

Elif: Şu plan yapıyorlar ya ilerde, orada katmış.

Öğretmen: Ders verme gerçek bir olay mıdır sence?

Elif: Gerçektir. Çünkü bizim orada olduğu için yani gerçektir.

Öğretmen: Peki, şöyle diyelim bu sence günlük yaşamda karşılaşılabileceğimiz bir şey olduğu için sanırım sen gerçek olduğunu düşünüyorsun? Yani benzer olaylar günlük yaşamımızda oluyor, o yüzden gerçektir diye mi düşünüyorsun.

Elif: Evet.

Öğretmen: Peki sence bu bir belgeye, bir kanıtla şurada bir anıdır vesaire bir açıklama var mı?

Elif: Bu konuda bir fikrim yok...

Uygulama öncesi gözlemlerde ve klinik görüşmelerde iletiyi bulma, yansıyanı ve yansıtılanı belirleme becerisine dönük olarak gerek odak öğrencilerin, gerekse sınıftaki diğer öğrencilerin büyük kısmının metinde anlatılanları anladığı, ancak metinde geçen olayların gerçek mi yoksa kurmaca mı olduğu konusunda çok fazla fikir yürütemedikleri görülmektedir. Bir başka bulgu ise bu yapıyı anlamaya dönük stratejileri kullanamamalarıdır. Diğer bir bulgu ise öğrencilerin bir bölümünün metnin mesajını fark edebildikleri yönündedir.

İletiyi açma

Öğretmen: Elif bu parça sence ne anlatmakta bize, ne anlatıyor?

Ezgi: Bu parçada bir ders veriliyor. Yani yanlışlarını kendi yüzlerine vuruyorlar. Mesela burada komşuları çok gürültü olduğu için rahatsız oluyorlar ve bunları komşularına söyleyemiyorlar, aynısını kendisi yapıyor. Komşusu rahatsız olup söylüyor; ama onlar söyleyemiyor. O yüzden yüzlerine vuruyorlar.

Öğretmen: Peki. Ne anlatmaya çalışıyor parça bize, ne demek istiyor sence? Yani neden bahsediyor kısaca?

Ezgi: Hatalarını fark etmedikleri için yani düşünmüyorlar, düşünmeden hareket ediyorlar, kendileri hatalarını fark etmiyor diğerlerinin aynı hatayı yaptıklarını görebiliyorlar ama bizde bu hatayı yaptık diye düşünmüyorlar.

Metinde odak öğrencilerin, boşlukları ve tutarsızlıkları tam olarak fark edemedikleri ya da yazarın bakış açısını genel olarak kabul ettikleri söylenebilir. Yine bu beceriye yönelik olarak öğrencilerin bir strateji kullanmadıkları da araştırmanın bir diğer bulgusudur.

Karşılaştırma-Kant gösterme

Barış: Burada hani Suna Hanım ona diyor ki, apartmanda yaşadığımızı onlara öğret diyor, ama Münevver Hanım da onu dinlemiyor. Konuşmakla pek fazla bir şey olmuyor, ama ders vererek daha iyi akılda daha iyi kalıyor.

Öğretmen: Sence annenler doğru mu davranıyorlar?

Barış: Bence doğru davranıyorlar, çünkü mesela kardeşim komşuların yerine koysa mesela... Onu çocuklar ona rahatsızlık verse kardeşim hoş olmayacağını biliyor sonra... Doğru yapıyor o yüzden. Aslında şey iyi bir fikir, herkesin ders alabileceği bir fikir ama öyle...

Öğretmen: Peki, o zaman yaptıklarını yazarın ön bölümde anlattıklarıyla arka bölümde anlattıkları arasında daha doğrusu sorun olarak ifade ettiği şeyle buldu-ğu çözüm arasında çelişkili bir durum var mı sence?

Elif: Yok. Doğru şeye ulaşıyorlar sonuçta yani.

Öğretmen: Peki o zaman sence yazar bizim neye inanmamızı istiyor?

Elif: Kendimiz kadar çevremizdekileri de düşünmememizi, yani bencil davranmamamızı...

Öğretmen: Peki verdiği örnekle ilgili ne düşünmemizi istiyor?

Elif: Güzel düşünmüş gayet iyi yani.

Öğretmen: Yani neyi güzel düşünmüş, ders vermeyi mi güzel düşünmüş. Peki ders vermek sence yani yazar bu konuda seni ikna etti mi? Yani bir sorunla karşılaştığımızda aynı şekilde cevap vermemize ikna etti mi?

Elif: Etti. Bir daha böyle yanlış bir şey yapmayacaklar

Öğretmen: Peki, yanlış bir davranışa yanlış bir davranışla karşılık verdiklerini düşünmüyor musun?

Elif: Ya düşünüyordum da yani en başta Münevver Hanımlardan sorun çıkıyor bunlarda bir ceza vermek için yani mecbur kaldılar.

Öğretmen: Parçada okuduklarıyla ilgili aklında çelişkili olan bir şey var mı?

Elif: Ya mesela kadının burada bağırması gerekirdi.

Öğretmen: Nerden anladın yazarın bunu anlattığını, nelere bakarak karar verdin?

Gaye: Burada şey çocuklar evde oyun oynuyorlar. Gürültüden böyle kadın rahatsız olmayabilir ama alt komşuları rahatsız oluyor.

Eleştirel okumanın karşılaştırma ve kanıt gösterme becerisine yönelik olarak odak öğrencilerin büyük bir kısmının, yazarın görüşlerini sorgulamadığı ve kendi görüşlerine ilişkin kanıt göstermedikleri, sadece bir öğrencinin metindeki ifadeleri kanıt olarak sunduğu görülmektedir.

Değerlendirme

Öğretmen: Peki sen olsaydın, bu parçayı nasıl yazmak isterdin? Sen olsaydın nasıl yazardın?

Ezgi: Ben olsaydım yine ders verirdim farklı bir ders verirdim.

Öğretmen: Nasıl bir ders verirdin?

Ezgi: Yine aynısını yapardım ama bayağı uyarırdım yani...

Öğretmen: Bu metinle, bu metni diğer okuduğun parçalarla karşılaştırdığında bu metin daha iyi bir metin miydi? Yoksa şu metin daha benim için daha iyi diyebileceğin şeyler var mı?

Şeyma: Bu metin iyiydi. Diğerleri çünkü hani böyle nasıl diyeyim burada ders veriyor bir şey anlatıyor bize, diğerleri böyle hayal dünyasından olabilir. Diğer

okuduklarım yani hayal dünyasındandı. Bu ders verdiği için yani günlük yaşamımızla, gerçeklerle ilgili olduğu için bu daha güzel.

Eleştirel okumanın değerlendirme boyutunda öğrencilerin metinleri değerlendirdikleri, ancak bu değerlendirmeyi eleştirel okuma stratejilerini kullanmadan gerçekleştirdikleri söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin metinleri değerlendirirken farklı bakış açıları ortaya koyamadıkları da uygulama öncesine yönelik bir bulgudur.

Günlük yaşamla ve diğer metinlerle ilişkilendirme

Öğretmene: Parçada okuduğun şeyler senin günlük yaşamınla ya da diğer okuduğun parçalarla uygun şeyler mi? Hatalı bir davranışa karşılık hak ediyorlarsa aynı şekilde davranılabilir gibi benzer parçalar okudun mu?

Şeyma: Evet, ama tam olarak hatırlamıyorum da yani gene böyle ders verici hikâyeler okudum.

Odak öğrencilerle yapılan görüşmelerde öğrencilerin tümünün parçayı günlük yaşamla ilişkilendirdiği, birinin ise okuduğu başka metinlerle ilişkilendirdiği görülmektedir.

Uygulama süreci öncesinde gerçekleştirilen klinik görüşmelerden elde edilen bulgulara göre öğrencilerin metinde anlatılanı buldukları, metnin vermek istediği mesajı genel olarak aldıkları, ancak metindeki görüşlerin gerçek mi yoksa hayal ürünü mü olduğunu belirleyemedikleri ortaya çıkmaktadır. Ayrıca öğrencilerin uygulama süreci öncesinde metindeki çelişkili tarafları ortaya koyamadıkları, görüşlerini destekleyen kanıtları kısmen bulabildikleri, metni günlük yaşamlarıyla ilişkilendirdikleri, ancak okudukları diğer metinlerle tam olarak ilişkilendiremedikleri ve eleştirel okumaya dönük stratejileri kullanamadıkları görülmektedir.

Uygulama Sürecine İlişkin Bulgular

Araştırmada Türkçe dersinde hikâye anlatma yönteminin eleştirel okuma becerisinin etkisini belirlemeye yönelik bulgular, sınıf tartışmalarına ve uygulama sonrasında yapılan klinik görüşmelerden elde edilen verilere dayalı olarak ortaya konmuştur.

İletiyi bulma, yansıyan ve yansıtılanı belirleme

07.05.2010 Ailenizin hikâyesi- yazma etkinliği sonrası. Elif-Rabia-Fatmanur'un anlattıkları hikâyenin bir bölümü ... *Sonra arkadaşlarıyla buluşup kartopu oynuyorlar. Oda bir kartopu alıyor ama o fark etmiyor. Kartopunun içinde küçük küçük taşlar oluyor. Koşarken ayağı takılıyor. Kartopu fırlıyor ve*

kartopu karşı komşuları Münevver teyzenin camına geliyor ve camları kırılıyor. Tüm arkadaşları kaçıyor. Ama Ayhan tüm olanları Münevver teyzeye anlatıyor. Münevver Teyze Ayhan'a hiç kızmadan dikkatli oynamasını söylüyor...

Hikâyenin konusu, kişileri, zamanı, yeri belirlendikten sonra hikâyenin mesajı sorulur:

Çağla: Burada oyun oynarken dikkatli olmak gerektiği de veriliyor ama asıl olarak dürüst olmanın önemi anlatılıyor.

Berkay: Ben de Çağla gibi düşünüyorum. Dürüstlüğün önemi anlatılıyor.

14.06.2010 Klinik görüşme

Ezgi: Bence bu parçanın vermek istediği mesaj u bir miras paylaşımı için yani mantıklı olmalıdır. O kayığı ikiye bölse bile ikiye böldüğümüzde bir işe yaramaz, birlikteken daha iyi olabilir. Örneğin, bir gün onda bir gün onda kalarak veya işte öyle olabilir. İşte o tavuğun kesmesi de o marangoz Kerem'in anlatmasıyla da o tavuğun başında küpü de öyle yapmamaları lazımdı. O küpü çıkartıp tavuğu kullanmalılardı. Zaten başı kesilince bir işe yaramaz.

Uygulama sürecine ilişkin bulgulara ve uygulama sonrasında gerçekleştirilen klinik görüşmelere dayalı olarak, başlangıçta metinde anlatılanı ifade eden odak öğrencilerin tamamı bu beceriyi geliştirerek metnin mesajını da ortaya koyabilmişlerdir. Ayrıca görüşmeler sırasında bir öğrenci, gerek anlatım biçimi, gerek konusu, gerekse dil kullanımına bakarak bu metnin kendi yaş dönemlerine yönelik yazıldığını ifade etmiştir. Araştırmanın bu bulguları katılımcıların eleştirel okumanın mesajı bulmaya yönelik stratejileri kullandıkları, kime yönelik olarak yazıldığını bulmaya yönelik stratejileri kısmen kullandıkları, ancak alışkanlık biçimine dönüştüremedikleri biçiminde yorumlanabilir.

İletiyi açma

10.05.2010 Ailenizin Hikâyesi-yazma etkinliği sonrası sorgulamalar

Ceren: Barış'ın, Burakhan'ın ve Berke'nin hikâyelerinde anlattıkları çelişkili bile değil. Kendi kafamızda onların dediklerini analiz edersek fikir toplanmış olay tam olarak belirlenmiş, ancak bir konu üzerinde yoğunlaşılmamış. Konudan konuya geçilmiş. Yazdıkları bölümler arasında bir ilişki yok...

18 Mayıs 2010

Barış: Ben bütün hikâyelerle ilgili bir eleştiri yapmak istiyorum. Şimdi tüm hikâyeleri dinledik. Bu teneke kutuların hepsinin içinden önemsiz şeyler çıktı. Öğreğin Ferganların kutusundan kitap. Kitaba önemsiz demek istemiyorum da hazine

değil demek istiyorum, Ezgilerin kutusundan kâğıda yazılmış gerçek hazine sahip olduğumuz şeylerin kıymetini bilmektir diye not yazılıydı. İremlerde solucan çıktı. İşte böyle devam ediyor. Bu hikâyelerin hepsinde işte haritalar bulundu. Kutu bir yere gömülüydü. Ben bakıyorum şimdi. İçinde böyle şeyler bulunan kutuları böyle gömmezler. Onun için bir harita yapıp saklamazlar bence.

Ezgi: Peki TV’de izlediklerimizde böyle şeyler görüyoruz buna ne dersin?

Bariş: İşte bence bunun için eleştirel olarak bakmalıyız. Tv.’de izlediğimiz, internette gördüğümüz, okuduğumuz her şey gerçek olmayabilir. Sanırım öğretmenimiz onun için bizimle bu etkinlikleri yapıyor. Ben de şimdi bu hikâyelerde yazılan şeylerin gerçek olmadığını bu kanıtlarla anlıyorum.

18.05.2010 Teneke Kutu hikâyesini tamamlayan grupların hikâyeleri üzerine sorgulamalar

Berkay ve Fergan’ın hikâyesi sorgulanır. Berkay evi, odaları ve kutuyu sakladığı yeri tasvir eder. Kutuyu bulduklarında hazineyi paylaşacaklarını belirtir. Fergan kutuyu getirir. İki kardeşin hazine olduğunu düşündükleri kutudan kitap çıkar. Ancak her ikisi de kutuda hazine çıkmamasına üzülr ve kitabı almak istemezler. Grup hikâyelerini ironi katarak sınıfa sunarlar.

Şeyma: Kitabı istemezlik gibi bir şey olmayabilirdi. Önce ben okuyacağım sonra sen okursun denebilirdi. Şakayı sulu buldum. İyi bulduğum taraflar; Şakalar koymanız komikti, özellikle eldiven alması

Berkay: Aslında haklısın ben böyle düşünmüştüm.

Elif: Ben olsaydım. Sonunu farklı yazardım. Şakası hem iyiydi. Hem de kötü.

Berke: Komik ama yanlışlık var. Mesajı yanlış kitap okumak sevilmmez gibi bir mesaj verdi.

Çağla: Başlangıcı Seray’ın dediği gibi kötüydü. Şakaya kızdığını belirtti. Ama hemen döndü. Konudan konuya geçtiler bir hikâyede bunun olmayacağını düşünüyorum. Örneğin depremlerle ilgili bir metinde önce yapılacaklar verildi, sonra küresel ısınmada hayvanlar konusuna geçilmiş gibi oldu. Hikâyede bir boşluk var.

Berkay: Aceleyle ve içindekini merak içindeyim. O yüzden.

Ceren: Ama kızgınlıktan başka bir duyguya geçiş yapılmış. Kutunun heyecanına geçtin. Duygular arasında kopukluk oldu.

Berkay: Arkadaşlarımızın eleştirileri doğrultusunda devam ettirelim biz yeniden yazalım ve hikâyemizi yeniden anlatalım...

26.05.2010 Halk Hikâyesi (yeniden yazılan bölümler sorgulanıyor)

Berkay Şimdi ben Cerenlerin bölümleriyle ilgili aldığım notlara bakıyorum. Şöyle diyorlar “kuzeye gitseler bilinmeyen bir dünya, güneye gitseler akbabalar...”

Biz bir hikâye yazıyoruz. Ama arkadaşlar masalımsı öğeler katmışlar. Başka bir şeyde... (Burada kayıktan Halil ve Kayıkçı düşüyor, Gülsüm de Halil'i kurtarmak için suya atlıyor. Mantarlar yardımıyla sudan ikisi de kurtuluyor) Mantar küçücük olur. Nasıl onunla kurtuldu.

Çağla. Bu gerçek bir hikâye. Mantar o kadar büyük değil nasıl kurtuldu. Mantarın büyüklüğünü küçüklüğünü anlatsaydınız. Kayıkçının olta mantarı da olabilir. Nasıldı? Ayrıca onlar mantarla sudan kurtuldular kayıkçı neden kurtulamadı?

Ceren: Mantarı büyük mantar diye açıkladık, Gülsümün ayağına takıldığını açıkladık. Bu mantar genelde gemilerde olan mantar büyük oluyor bidon gibi oluyor. İçinde odun talaşı gibi şeylerle dolu oluyor. Şişe mantarı gibi mantarın büyüklüğü.

Barış: Araba vapurunda arabalar kurtulsun diye büyük mantarlar var, sanırım onlar gibi

Berkay: Kayıkta neden bulunsun o kadar büyük mantar?

Ceren: Söyledim biraz önce ben kayıkçı genelde balık tutar. Dolayısıyla mantarı var.

14.06.2010 Klinik Görüşme

Elif: Ben aslında hikâyede çelişkili taraflar buluyorum. Aslında Kerem usta, öğretmene sürekli sadece çocuklara öğretmenlik yapmaması gerektiğini, insanlar için başka şeylerde yapmasını, çok çalışarak insanların yanlış düşüncelerini bırakmalarını sağlaması gerektiğini anlattı. Ama o kayığı paylaşmaya getiren iki kardeşin kayığını ortadan ikiye de kesti. Burada da ders vermek isteniyor. Ama yine de daha fazla çaba sarf etmesi gerekiyordu bence. Mesela o sonundaki hikâyeyi o kardeşlere anlatsaydı. Anlamazlarsa o zaman keseydi.

Öğretmen: Sence bu metin gerçeklere dayalı bir metin mi? Yoksa kişisel görüşlere mi?

Şeyma: Bence bu gerçek yaşamda yaşanabilecek bir olaya ilişkin bir metin. Ancak bence biraz abartılı bir olay var. Yani insanlar bazen çok mantıklı davranmayabilir. Bazen çok basit bir yolla çözülebilecek bir konuyu çözemezler, inatlaşırlar. Burada öyle mesela. Kayığı paylaşmıyorlar, ikiye bölerek paylaşmaya çalışıyorlar. Yani burada anlatılan olay gerçek bir olay olabilir. Ama burada yazarın sorunun çözümü için bulduğu yol ders vermek için daha kendi bulduğu kendisinin hayalgücü ile ortaya koyduğu bir çözüm olabilir. Tabii gerçek hayatta bu hikâyedeki gibi insanlar da olabilir.

Öğretmen: Peki nereden anlıyorsun?

Şeyma: Yazarın anlatımından, yani yazıda kullanıldığı yerlerden...

Sınıf tartışmaları ve odak öğrencilerle gerçekleştirilen görüşmelere dayalı olarak öğrencilerin en etkin olarak kullandıkları stratejilerin ve daha fazla geliştirdikleri eleştirel okuma becerilerinden birinin iletiyi açma ve geliştirme yollarını tanıma olduğu söylenebilir. Öğrenciler etkinlikler süresince

bu beceriyi geliştirerek bu konuda daha etkin strateji kullanır duruma gelmişlerdir. Bu süreçte en etkili öğelerden birinin, yine sınıfın kendisinin olduğu söylenebilir. Öğrenciler özellikle birbirlerinden etkilenecek ve model alarak uygulama sürecinde daha cesaretli duruma gelmişlerdir.

Karşılaştırma-Kanıt gösterme

17.05.2010 Teneke Kutu

Öğrenciler dinledikleriyle hikâyelerle ilgili olumsuz buldukları konuları ifade etmenin yanı sıra olumlu buldukları yönleri de ifade etmeye başladılar:

Seray: Ben Gayelerin hikâyesiyle ilgili hem olumlu hem de olumsuz olarak not aldığım şeylere değinmek istiyorum. Öncelikle Ceren'in kardeşleri Gaye ve İrem'le işbirliği yapması onlara eğer kutunun içinde bir şey çıkarsa paylaşacaklarını söylemesi ama bir şey çıkmayabilir de diyerek dürüst davranması doğru davranışlardı. Ancak bu hikâyede annelerine ve Marangoz Ahmet Amca'ya da yalan söylediler. Örneğin burada Ahmet Amca'ya yalan söylemek zorunda değillerdi...

18.05.2010 Teneke Kutu

Merve: Berkayların senaryosuyla ilgili bir çelişki söylemek istiyorum. Kitap okumayı sevmiyorlarsa 8. raftaki kitabı nereden bilecekler?

Berkay: Kardeşim sevmiyor ben seviyorum. Öykünün sonunda kitap okumayı ikisi de istemedi. Kitap okumayı sevmeyen biri için 8 raf çok fazla.

Fergan: Sekiz rafın hepsinde kitap olması gerekmiyor ki

Ceren: Ama siz kitaplık dediniz. Biz öyle olması gerektiğini düşünüyoruz. Kitaplıkta oyuncak mı olacaktı?

Fergan Annemiz babamız kitap okumayı seviyor olabilir veya bizim aldığımız ders çalışma kitabı olabilir. Ya da babamızın önceden okuduğu bir kitap olabilir.

İrem: Berkay'ın dediğine katılıyorum o raflarda benim annemin abimin soru bankaları var.

Barış: Berkay'ın görüşlerine katılıyorum. Berkay kardeşine al bunu sen oku dediğinde kardeşi kabul etseydi daha iyi olurdu. Diğer tarafta boşluk oldu.

Fergan: Her hikâyede iyi bir mesaj vermek gerekiyor mu ki?

Berkay: Bir kitapta okumuştum. "olumsuzlukları bilmeden olumluları bilemeyiz diye " buradan herkes hikâyedeki olumsuzlukları söylüyor ve biliyorsa biz demek ki buradan yine de bir mesaj vermişiz.

22.05.2010-01.06.2010 Yapboz Hikâyesi (Halk Hikâyesi Örneği)

Bu etkinlikte seçilen halk hikâyesi Çökertme Türküsü'nün hikâyesidir. Etkinliğe başlamadan önce öğrencilere Çökertme Türküsü dinletilmiş, hikâyenin

geçtiği yerlerin resimleri gösterilmiştir. Daha sonra öğrencilerin hikâyenin konusu içeriği hakkında tahminleri alınmıştır. Araştırmacı tarafından öğrencilerin düzeyine uygun olarak düzenlenerek yeniden yazılan hikâye öğrencilere okunmuş anlama etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Bu aşamadan sonra hikâye 7 parçaya bölünmüş, gruplara ayrılan öğrencilerin hikâyeyi yeniden yazmaları istenmiştir. Hikâye bölümleri asıl hikâyenin sırasına göre düzenlenmiş ve öğrencilerin hikâye bölümlerini sınıfa anlatmaları sağlanmıştır. Bu etkinlikte öğrencilerin özellikle hikâyenin son bölümlerinde daha fazla değişiklik yaptığı görülmektedir. Öğrenciler hikâyeyi mutlu sonla bitirmişlerdir. Ancak sorgulamaları sırasında asıl hikâyeyi daha fazla sorgulamışlardır. Öğrencilerin bu hikâyeye yönelik sorgulamalarının; özellikle eleştirel okumanın karşılaştırma-konut gösterme boyutunda dikkat çekici olduğu söylenebilir.

Berke: Bence zorlamasalardı daha mantıklıydı. Kızları istediği biriyle belki mutlu olabilirdi. Kaymakamla zengin ama mutsuz olabilirdi.

Gaye: Elbette anne babalar çocukları için en iyisini isterler. Zengin olması gibi ama burada çocukların fikirleri de önemli. Burada Gülsüm, Halil ile evlenmek istiyor. Ayrıca her anne baba da çocuğunun iyiliğini istemeyebilir.

Afra: Anne babanın bildiği bir şey vardır.

Elif: Yarın Gülsüm kaymakamla evlendiğinde ekonomik durumunun ne olacağı belli değil.

Fatma Nur: Her anne babanın doğru bildiği birçok şey olduğu gibi anne babaların bilmedikleri konularda vardır. Yanıldıkları konularda vardır. Burada babası zenginliğin kızı için iyi olduğunu düşündü ama Gülsüm için zenginlik Halil ile olan mutluluğuydu.

Burakhan: Evlenecek olan onlar değil kızları kızlarında fikrini almak gerekli. Burada aile sanırım sadece Gülsüm değil kendilerini de düşünebilirler.

Tartışmalar sırasında sınıfta öğrencilerin bir kısmından, sorunun çözümü için Gülsüm'ün babasına Halil'i sevdiğini ve kaymakamla evlenmek istemediğini söylemesi önerisi gelir. Bunun üzerine gerçekleşen konuşmalardan bir kısmı aşağıda açıklanmıştır:

Ceren: Kaçmayı akıl eden babasına söylemeyi de akıl eder, babası da kendine göre kaymakamla evlenerek maddi durumunun iyi olmasını düşünmüştür. Kaymakamın varlıklı biri olduğunu, birkaç kişilik bir aile olsa bile maddi sıkıntı çekmeyeceğini rahat bir yaşam süreceğini, kendinin çektiği sıkıntıları çekmeyeceğini düşünüyor, ancak bence kızını düşünmesi güzel bir davranış ama bunu zorla yapması kötü. Belki ileride kaymakamında maddi sıkıntıları olabilir. Belki halinin eko-

nomik durumu, çalıştığı yerde rütbesi fazla olsaydı Gülsümle evlenmesini düşebilirdi. Babası önyargılı davranıyor. Onun için Halile vermiyor.

Elif: Bu hikâyede Halil açısından da çelişkiler var. Uzun uzun düşünüp karar aldık diyor. Uzun uzun düşünmüş olsaydı, sonunda düşünmüş olmalıydı. Bunun sonunda kız kaçırıldığı için hapse girebileceğini ve Gülsüm'ü hiç göremeyeceğini de düşünmeliydi. Kaçarken Halil sonunda hapse girebileceğini düşünebilirdi. Bence Halil bu işin sonunu düşünerek Gülsüm'ü kaçırmaktan başka çözüm yolları arayabilirdi. Aceleyle ya da sevdasından bu kararı almış demeliydi. En başta söylediğim gibi başarılı olduğu konularda iş araştırabilirdi. Daha fazla başarılı olup rütbesini artırıp gülsümün babasına yönelik bir şey yapabilirdi. Peki bunu nasıl yapacaktı. Haberlerde şöyle bir şey çıktı. Çok iyi ayakkabı boyadığı, dünyanın en iyi ayakkabı boyacısı olduğu için bir ayakkabı firmasına girdi. Sevdadan her şey yapabiliyorsa bunu da yapabilirdi. Burada Halil'in eğitim durumu a da biraz daha maddi durumu iyi olsaydı, babasına bizim sevgimiz her şeyi aşar diyebilirdi.

Merve: Halil'in o telaşla bunları planlaması imkânsızdı. Bütün bunları düşünmesi planlaması en az bir yılını alırdı. Bu da Gülsüm'ün Çerkez kaymakamla yine evlenmesini engellemezdi. Bence bunu ihmal etmemek gerekir.

11.06.2010-14.06.2010 Klinik Görüşme

Barış: Burada hikâyenin iki mesajı vardı, paylaşımları nasıl yapmamız gerektiği ve mantıklı davranmamızın önemli olduğuydu. Üstelik bu hikâyenin içinde bu anlatılanı daha iyi açıklamak için küçük bir hikâye daha verilmiş. ... Ayrıca bu parça beni paylaşımların doğru yapılmasına mantığın doğru olmasına ikna etti.

Ezgi: İyi bulduğum tarafları Kerem Usta'nın öğütler vermeseydi. Onun yaptığı sadece marangozluk değildi. Hem etrafındakilere öğütler vererek ya da örnek olarak iyi şeyler yapıyordu. Ama burada bir şey var örnek olmuyor, yani örnek olsaydı öğüt vermek yerine daha iyi olurdu. Burada sigara içiyor hani bıyıkları sararmış diyordu oradan anladım. Sigara içmesi de pek güzel bir şey değildi, bunu örnek bulmadım. Ayrıca bir öğretmenin kendinden daha az eğitim almış diye hani karşındakini küçümsemeden öğütler alması da güzeldi. Çünkü bazı konularda bazı insanlar bizden daha iyi olabilirler. Etraftaki insanları dinleyip kendi aklımıza uygun olanları alabiliriz bence. Onları uygulayabilmesi de ilerde güzel bir şey olabilir.

Odak öğrencilerle gerçekleştirilen klinik görüşme ve sınıf tartışmalarına dayalı video kayıtlarının analizleri sonucunda, öğrencilerin eleştirel okumaya yönelik daha çok kullandıkları bir diğer becerinin de karşılaştırma ve kanıt gösterme olduğu söylenebilir. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi öğrencilerin, bu beceriye yönelik olarak yazarın önyargılarını, metinlerdeki

duygusal öğeleri ve tartışmalı tarafları belirleyebildikleri görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin yazara katıldıkları ve katılmadıkları yönleri nedenleriyle ve kanıt göstererek sorgular duruma geldikleri de ifade edilebilir. Bu durumun nedeni, araştırmacının sınıf içinde öğrencileri bu konuda cesaretlendirmesinin yanı sıra öğrencilerin yine birbirleriyle olan etkileşimleri ile açıklanabilir. Bu beceriye yönelik bir diğer bulgu ise odak öğrencilerden birinin, yazarın kendi görüşlerini desteklemek amacıyla başka bir hikâyeden yararlandığını fark etmesiyle ilgilidir. Ancak bu konuda bir öğrencinin bunu ifade etmesi ve bir kez ortaya koyması bu becerinin henüz alışkanlık durumuna gelip gelmediği ile ilgili ipucu vermemektedir.

Değerlendirme

21.05.2010 Teneke Kutu

Ömer: Ben Cerenlerin hikâyesinde kardeşleriyle işbirliği içinde çalışmalarını, Ceren'in kardeşlerine güvenmesini, hikâyelerinde eğlenceli konuşmalara yer vermelerini iyi buluyorum. Bir de önce annelerine yalan söylediler, ama hikâyenin sonunda tüm olanları olduğu gibi anlattılar ve yaptıklarından pişman olduklarını söylediler.

26.05.2010 Halk Hikâyesi -Çökertme

İlayda: Ben bu hikâyenin ilk halinde sonunun kötü bitmesini sevmemiştim. Bizim hikâyemizin sonunun güzel olmasını sevdim. Ayrıca bizim hikâyemizde biz Gülsüm'ü daha zengin olan biriyle evlenmesi yerine sevdiği biriyle evlenmesini sağladık. Gülsüm ve Halil zorluklar karşısında yılmadı ve sonunda babasını da ikna etti. Babası da kızının Halil'le evlenmesine izin verdi. Bizim hikâyemizdeki kahramanlar daha mantıklı davrandılar. Yani akıllarını da kullandılar.

30.05.2010

Elif: Biz burada hikâye tamamlamak ve hikâye yazmakla ilgili eleştirel okur-yazarlıkla ilgili çalışmalar yaptık. Ancak bu en son yaptığımız çalışmada sadece hikâye yazmak değil. Aslında hayattaki bazı eksikliklerimizi de tamamlamak gibi bir şey yaptığımızı düşünüyorum. Örneğin evde yaşadığımız bir olayı sorgulamayla ilgili olduğu gibi kabul etmemeye ilgili de bir gelişme yaptığımızı da gözlemledim.

14.05.2010 Klinik Görüşme

*Öğretmen: Bu metnin iyi bulduğun tarafları nelerdir?
Barış: İyi bulduğum tarafları konuşuydu, anlatım biçimi yani bize hitaben küçük sınıfların anlayabileceği dilden değil de bizim anlayabileceğimiz dilden anlatmış. Bu bizim yararımıza olduğu için beğendim.*

Öğretmen: Değiştirmek istediğin taraflar neler bu metinde?

Ceren: Benim aslında bu metinde değiştireceğim kısımlar olacağını zannetmiyorum. Ama burada köyün biraz daha gelişmiş olmasından bahsetmek isterdim. Köy daha gelişmiş olursa daha mantıklı insanlar olacaktır. Onun yanında belki bu olaydaki gibi kayığı kesmek yerine anlatarak konuşarak sorun çözülebilirdi.

Afra: Ben sadece kendi mesleğimizle değil de başka şeylerle de sadece öğrenci olarak değil başka şeylere de katkı sağlamam gerektiğini öğrendim, mesela. Bunun gibi sonra başkalarına akıl verebiliriz ama pek onları zorlamamız gerektiğini anladım. Çünkü onlarda üstümüze gelebilir. Burada, Kerem Usta pek ısrar etmemiş. Bir ısrar etmiş, iki ısrar etmiş üçünce de o kayığı kesmiş ama daha sonra çok ısrar etseydi Kerem ustaya zarar verebilirlerdi. Bunu da düşünmemiz gerekir. Bir de biraz akıllı davranmamız gerektiğini öğrendim. Çünkü hem danasından oldu, hem de küpten oldu. Yani dananın canını acıtması gerektiğini düşünbilirdi. Hem bir de şey komşusunu da vuracaktı. Yani iki şey kaybetmiş hala akıllanmamış, komşusunu da vurmak istiyor. Bu metin benim bu şekilde düşünmem konusunda bana katkılar sağladı. Bu yönlerini iyi buldum.

Uygulama öncesinde metinleri beğendikleri ya da beğenmediklerini ifade eden öğrencilerin uygulama sonrasında bu beğenin nedenlerini ortaya koydukları ayrıca kimi öğrencilerin ise konunun ötesinde bu beğeni yazarın üslubuyla da ilişkilendirdiği görülmektedir.

Diğer Metinlerle ve Günlük Yaşamla İlişkilendirme

10.05.2010 Ailenizin Hikâyesi

Seray: Bence geçmişten günümüze kadar erkekler kadınlardan hem cüsse hem de his olarak daha üstün görülmüş. Oysa biz onlara onların yaptıkları şeyleri yaparak kanıt sunabiliriz.

Ezgi: Bence erkek ya da kız ayrımı olmamalı. Zaten medeni kanunla da bu kaldırılmıştır. Fakat bazı şeylere erkeklerin eli daha yatkın olabiliyor. Ancak kızlar da çaba sarfederek bu işlerde başarılı oluyorlar.

Ömer: Cinsiyet bence burada önemli değildir. Ömer ikna olmuşsun sanırım. Az önce kızların ve erkeklerin aynı şeyi yapamayacaklarını söylemiştin. Evet bu konuda ikna oldum. Ama İreme katılmıyorum Erkekler sadece işte çalışıp gelmiyorlar gelirken alış veriş yapıyorlar. Mesela ben alışverişi babamla yapıyorum.

Seray: Öğretmenin ben Burakhan'ın söylediğiyle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Bir gün biz eniştemle birlikte arabayla gidiyorduk. Öndeki sürücü bir hata yaptı. Eniştem kesin bu kadın sürücüdür, dedi. Gelince baktık ki erkek sürücü. Aslında her iki cinsten de kötü araba kullananlar var. Kadınlar da erkekler gibi iyi araba

kullanabilirler ama topluma böyle bir inanış yerleşmiş. Önce bu inançlarımızdan kurtulmamız gerekli.

26.05.2010 Halk Hikâyesi

Seray: Hani hikâyedeki Gülsüm zorla evlendiriliyordu. Hayatta da aslında bizi zorlayan şeyler var örneğin kardeşim okula gitmek istemiyor. Ama okula gitmek ve eğitim almak zorunda. Biz ona genelde okula gitmek için onu zorluyoruz alıstırmak istiyoruz. Hikâye de yapılan tamamen yanlıştı. Hikâye de istemediği bir kişiyle kişinin hayat arkadaşı olması ve buna zorlanması negatif bir olay. Oysa benim kardeşimin ki eğitim ve hayatı için daha pozitif bir olay.

Çağla: Ferhat la Şirin Leyla ile Mecnun. Halil Gülsüm için bir adaya gitmeye karar verdi. Ferhat da dağları deldi aşkı için. Ben bunları gerçek olarak düşünmedim. Nasıl dağları delersin. Ama mecazi anlamda çok uğraşmış olabilir.

Merve: İki seri kitap okudum. Deniz Erbulak tarafından yazılmış. Buraya benzettiğim yanıysa iyi yönler ve kötü yönler açısından aslında. İyi yönler olarak ilk evlenme yıllarını anlatıyorlar. Büyük annesi başka bir şehirde yaşadığı için kızının babasıyla evlenmesine izin vermiyor. Konuşuyorlar. Ben bu adamı seviyorum ve evlenmek istiyorum diyor... Evleniyorlar sonra 14 yaşındayken Özge annesiyle babası boşanma kararı alıyorlar... Yani bizim hikâyemizin tam tersi bir durum var. Ancak burada önemli olan her öykünün sonu mutlu bitmek zorunda değil. Hayatımızda öyküler gibi her zaman mutlu şeyler olmayabilir. Gerçek yaşamda böyle değil. Önemli olan yaşamda karşılaştığımız zorlukları aşmak için çaba göstermemizdir.

10.06.2010 Klinik Görüşme

Öğretmen: Sence böyle bir olay başka bir yerde başka insanlar arasında geçmiş olsaydı başka bir şekilde sonuçlanabilir miydi?

Elif: Evet bence çözüm yolu değişebilirdi. Çünkü bazen çevredeki insanlar bazen toplumu yöneten temsilci toplumu yönetiyor yani temsilcisi adı üstünde. Eğer topluma bu şekilde örnek oluyorsa toplum bu şekilde davranmaya yönelik olur. Ancak temsilcileri kendilerini temsil eden kişi iyi huylu mantıklı biri ise onlara iyi şekilde örnek olmuş olur.

Uygulama sürecine paralel olarak katılımcıların okudukları ya da dinledikleri hikâyelerden yola çıkarak diğer metinlerle ve günlük yaşamla ilişkilendirme konusunda daha etkin oldukları söylenebilir.

Sonuçlar, Tartışma ve Öneriler

Türkçe dersinde ilköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin etkisini belirlemeye yönelik gerçek-

leştirilen bu araştırma sürecinde toplanan verilerin çözümlenmesine bağlı olarak elde edilen bulgular, ilgili alanyazınla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, hikâye anlatma yöntemi Türkçe dersi öğretim sürecinin tüm aşamalarında işlevsel olarak kullanılabilmekte, hazırlanan etkinliklerin öğrencilerin derse etkin katılımlarını artırmakta, etkinlikler sonucunda öğrencilerin işbirliği içinde çalışılabilmekte ve birbirlerinin öğrenmelerinin yanı sıra ön bilgilerini etkin olarak kullanmalarına katkı sağlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin özellikle dil becerilerinden konuşmanın ve yazmanın geliştirilmesi de desteklenmektedir. Hikâye anlatma yönteminin Türkçe dersinde kullanımına ilişkin bir diğer sonuç ise bu süreçte öğrencilerin eğlenerek öğrendikleri özellikle hikâyelerinde önemli oranda betimlemelere yer verdikleri ve sıfatları etkin olarak kullandıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Araştırmanın bulguları, alanyazında belirtilen görüşleri ve bulguları destekler niteliktedir (bk. Kabadayı 2005). Hikâye anlatma yöntemi çocukların sözel olarak dil kullanımlarını geliştirmekte, öğrenciler için eğlenceli öğrenme deneyimleri sağlamakta, sözcük kullanımını artırmakta, sosyal ve duygusal gelişimlerini sosyal deneyimler yoluyla geliştirmektedir.

Ayrıca öğrencilerin kendilerini ifade etmede cesaret kazandıkları ve etkinliklere çok çabuk uyum sağlayarak katılım konusunda büyük isteklilik gösterdikleri de söylenebilir. Araştırmanın bu bulguları ise ilköğretimin ilk yıllarında okuma yazma becerisini geliştirmeye yönelik hikâye anlatma yönteminin öğrencilerin etkinliklere istekle katılımını sağladığı yönündeki bulgularıyla da örtüşür niteliktedir (Palmer vd. 2001: 204).

Türkçe dersinde eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde hikâye anlatma yönteminin etkisine ilişkin sonuçlar; uygulama öncesine ilişkin sonuçlar ve uygulama sonrası sonuçlar olarak sunulmuştur. Bu bağlamda uygulama süreci öncesinde gerçekleştirilen klinik görüşmelerden elde edilen bulgulara dayalı olarak öğrencilerin metinde anlatılanı anladıkları, yazarın metinde vermek istediği mesajı büyük oranda kavradıkları, ancak metindeki görüşlerin gerçek mi yoksa hayal ürünü mü olduğunu belirleyemedikleri söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin uygulama süreci öncesinde metindeki çelişkili tarafları ortaya koymadıkları, görüşlerini destekleyen kanıtları kısmen bulabildikleri, metni günlük yaşamlarıyla ilişkilendirdikleri ancak okudukları diğer metinlerle tam olarak ilişkilendiremedikleri ve eleştirel okumaya dönük stratejileri kullanamadıkları da araştırmanın sonuçları arasındadır. Uygulama süreci sonunda, başlangıçta yalnızca metinde anlatılanı ifade eden odak öğrencilerin tamamının metnin mesajını da ortaya koydukları görülmektedir. Ayrıca görüşmeler sıra-

sında bir öğrenci, gerek anlatım biçimi, gerek konusu, gerekse dil kullanımına bakarak bu metnin kendi yaş dönemlerine yönelik yazıldığını ifade etmiştir. Araştırmanın bu bulguları, katılımcıların eleştirel okumanın mesajı bulmaya yönelik stratejilerini kullandıkları, kime yönelik olarak yazıldığını bulmaya yönelik stratejileri kısmen kullandıkları, ancak bunların alışkanlığa dönüştürülmediği biçiminde yorumlanabilir. Çalışmada, öğrencilerin eleştirel okumanın iletiyi açma ve geliştirme yollarını tanıma alt boyutunda gelişim gösterdikleri ve bu boyuta yönelik stratejileri etkin olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu süreçte öğretmenin verdiği yönergelerin öğrenciler tarafından uygulanmasının yanı sıra öğrencilerin kendi aralarında gerçekleştirdikleri etkileşimlerin de strateji kullanımında etkili olduğu söylenebilir. Öğrenciler özellikle grup çalışmalarında ve sonrasında gerçekleştirdikleri tartışmalarda birbirlerini model alarak uygulama sürecinde daha cesaretli duruma gelmişlerdir. Bu bağlamda hikâye anlatma yöntemiyle, daha fazla etkileşimde bulunan öğrencilerin, eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine katkı sağlandığı söylenebilir.

Öğrencilerin eleştirel okumaya yönelik diğer becerilere göre daha çok kullandıkları başka bir becerinin de karşılaştırma ve kanıt gösterme olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar bu beceriye yönelik olarak yazarın önyargılarını ve metinlerdeki duygusal öğeleri belirleyebilmektedir. Ayrıca öğrencilerin yazara katıldıkları ve katılmadıkları yönleri nedenleriyle ve kanıt göstererek sorgular duruma geldikleri de eklenebilir. Bunun nedeni araştırmanın sınıf içinde öğrencileri bu konuda cesaretlendirmesinin yanı sıra öğrencilerin birbirleriyle olan etkileşimleri ile açıklanabilir. Bu beceriye yönelik bir diğer bulgu ise odak öğrencilerden birinin, yazarın kendi görüşlerini desteklemek amacıyla başka bir hikâyeden yararlandığını fark etmesiyle ilgilidir. Ancak bu konuda bir öğrencinin bunu ifade etmesi ve bir kez ortaya koyması bu becerinin henüz alışkanlık durumuna gelip gelmediği ile ilgili ipucu vermemektedir.

Uygulama öncesinde metinleri beğendikleri ya da beğenmediklerini ifade eden öğrencilerin uygulama sonrasında bu beğenin nedenlerini ortaya koydukları, ayrıca kimi öğrencilerin konunun ötesinde bu beğeniye yazarın üslubu da ilişkilendirdiği görülmektedir. Öğrencilerin, metinlerde beğendikleri ve beğenmedikleri yönleri ortaya koymaları 2004 Türkçe dersi öğretim programı kapsamında yer alan uygulamalardan birisidir. Dolayısıyla bu konuda öğrencilerin ön bilgilerinin kullanmalarının da etkisinin olduğu da düşünülebilir. Ancak görüşmeler sırasında ortaya çıkan bir diğer bulgu ise öğrenciler tarafından yazarın üslubuna yönelik değerlendirmelerin yapılabildiğidir. Bu durumun uygulama sürecinde kendi hikâyelerini yazan ve sınıf olarak bu hikâyeleri

sorgulayan öğrencilerin sürecin sonucunda yazarların anlatım biçimini kısmen fark edebilecek duruma geldikleri biçiminde yorumlanabilir. Araştırmanın uygulama sürecine paralel olarak elde edilen bir diğer sonuç ise, katılımcıların okudukları ya da dinledikleri hikâyelerden yola çıkarak diğer metinlerle ve günlük yaşamla ilişkilendirme konusunda etkin oldukları da söylenebilir. Elde edilen sonuçlara dayalı olarak araştırmanın ikinci alt amacı kapsamında irdelenen, hikâye anlatma yönteminin öğrencilerin eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde etkili olduğu ifade edilebilir. Araştırmanın bu bulgusu alanyazında da Gaber-Katz'ın öğrencilerin hikâye okuyarak, anlatarak ve yazarak eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesinde alternatif bir yol sunulduğuna yönelik bulgularıyla örtüşür niteliktedir (1999: 7).

Araştırmanın sonuçları alanyazınla karşılaştırıldığında araştırmada kimi sınırlılıkların da olduğu görülmektedir. Eleştirel okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışan birçok araştırmacı, tam bir eleştirel okuryazar olmak için sürecin son halkası olarak sosyal eylemlere geçmenin gerekliliğini vurgulamaktadır (Kuo 2009: 483). Ancak bu çalışmada öğrenciler bu konuda yönlendirilmediği gibi, hikâye anlatma yönteminin de bu eylemleri destekleme konusunda kimi sınırlılıkları olduğu düşünülmektedir. Bir başka sınırlılık ise araştırmada sadece hikâyelerin kullanılmış olmasıdır. Bu çalışmanın yazınsal nitelikli metinlerin yanı sıra -örneğin gazete haberleri gibi- günlük yaşamın içinden, gerçek olaylara dayalı metinlerle gerçekleştirilmesinin eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine daha farklı katkılar sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda Türkçe derslerinde öğrencilerin eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik şu önerilerde bulunulabilir: Öğrencilerin eleştirel okuma sürecinin son halkası olan sosyal eylemlere geçmelerine yönelik etkinlikler ve uygulamalar düzenlenebilir. Öğrencilerin eleştirel okumayı bir alışkanlık biçimine dönüştürmelerine ve strateji kullanımlarını daha ayrıntılı gözlemeye yönelik hikâye anlatma yönteminin kullanıldığı araştırmalar öğretim deneyi uygulamasının etkisinin daha net ortaya konulması bakımından daha uzun süreli olarak gerçekleştirilebilir. Araştırma öğretici nitelikli metinlerin yanı sıra gazete haberleri, televizyon programları da kullanılarak nitel ve nicel araştırma yaklaşımları bir arada kullanılarak gerçekleştirilebilir. Eleştirel okuma becerisi Türkçe dersi öğretim programıyla bütünleştirilerek eleştirel okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Engelhardt, Paula V. vd. (2003). "The teaching experiment-what is what it isn't". Physics Education Research Conference. Madison WI.
- Gaber-Katz, Elaine (1999). "The use of story in critical literacy practice". *Gender & Education* 8 (1): 49-60.
- Goldin, Gerald (1998). "Observing mathematical problem solving through task based interviews". *Qualitative research methods in mathematics education*. Ed. Anne Teppeo. National Council of Teachers of Mathematics. 40-62.
- Hoody, Margaret Lynn (2008). *Critical Literacy in Primary Education: Policy, Praxis and the Postmodern*. PhD. Thesis. Minnesota: University of Minnesota.
- Kabadayı, Abdülkadir (2005). "Improving children's communicative competence and performs through storytelling model". *Selçuk İletişim* 3 (4): 197-202.
- Kuo, Jun-min (2009). "Critical Literacy and Picture-book-based dialogue activity in Taiwan". *Asia Pasific Education Review* 10: 483-494.
- McDonald, B. Nicholas and Thomas S. Trautman (2006). "Enhancing critical reading skills with kindergartens: A study of a computer-based intervention". www.coloradocourseware.com/pdf/EnhancingCriticalReadingSkills.pdf.
Erişim tarihi: 05.07.2010
- Palmer, Barbara C. vd. (2001). "Storytelling as a constructivist model for developing language and literacy". *Journal of Poetry Therapy* 14 (4): 199-212.
- Sadioğlu, Ömer ve Asude Bilgin (2008). "İlköğretim öğrencilerinin eleştirel okuma becerileri ile cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu arasındaki ilişki". *İlköğretim Online* 7 (3): 814-822.
- Tsou, Wenli, Weichung Wang ve Yenjun Tzeng (2006). "Applying a multimedia storytelling website in foreign language learning". *Computers & Education* 47: 17-28.
- Vygotsky, Lev Semenovich (1990). *Vygotsky and education: Instructional implications and applications of sociohistorical psychology*. Ed. Luis C. Moll. New York: Cambridge University Press.
- Wood, Terry vd. (1990). "The contextual nature of teaching: Mathematics and reading instruction in one second-grade classroom". *JSTOR: The Elementary School Journal* 90 (5): 497-513.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.

Using the Storytelling Technique for the Improvement of Critical Reading Skills: The Application of the Teaching Experiment Model

Ş. Dilek Belet*

Abstract

This study aims to determine the effect of the storytelling technique on the improvement of the critical reading skills of primary school students. The study was designed on the principles of qualitative research. The teaching experiment model was used in the study, and typical case sampling was administered. Besides, internal sampling was used for the collection of data and the analysis of interviews and documents, and criteria sampling was used for selecting students. During the six-week implementation process, data was collected through clinical interviews and transcribed documents of video records reflecting the implementation process, and these were analyzed through the descriptive analysis technique. The findings of the study revealed that the storytelling technique, which could be used in all phases of the teaching-learning process of a Turkish course, had a positive effect on the critical reading skills of primary school students. It was also found that the storytelling technique, which allows students to learn by having more fun, enabled more active participation on the part of the students. For further research, similar studies could be carried out using materials such as daily newspapers and television programs. Further research could also be designed with the intention of realizing social activities regarded as the mark of the final stage of critical reading.

Keywords

Turkish course, critical reading, storytelling technique, primary education.

* Assist. Prof. Dr., Anadolu University, Faculty of Education, Department of Elementary Education / Eskişehir
sdbelet@anadolu.edu.tr

Использование метода рассказа в развитии навыков критического чтения: педагогический эксперимент

Ш. Дилек Белет*

Аннотация

В данном исследовании, призванном определить влияние метода рассказа на развитие навыков критического чтения на уроках турецкого языка начальной школы, использован метод качественного исследования. Участники исследования, основанного на педагогическом эксперименте, определены с помощью типичной выборки, внутреннего отбора и согласно критериям. Данные исследования, основанные на эксперименте, длившемся шесть недель, были получены путем клинических интервью, видеозаписей данного эксперимента и анализа документов; при анализе данных использовалась описательная техника. Результаты исследования показали, что метод рассказа на уроках турецкого языка, эффективно влияет как на активное участие учеников и развлекательное обучение, так и на развитие навыков критического чтения. Наряду с этим в заключении исследования на основе использования материалов, таких, как газетные статьи и телевизионные программы, отражающие повседневную жизнь, внесены предложения о проведении новых исследований, связанных с социальной деятельностью, являющейся последней стадией процесса критического чтения.

Ключевые Слова

урок турецкого языка, критическое чтение, метод рассказа, начальное образование.

* Доцент доктор, университет Анатолу, педагогический факультет, кафедра начального образования / Эскишехир
sdbelet@anadolu.edu.tr